TÊN THÁNH ĐÍCH XÁC CỦA HÀN MẠC TỬ

Phanxipăng*

LTS: Bài "Sự thật về mối tình Hàn Mạc Tử - Hoàng Thị Kim Cúc và bài thơ *Ở đây thôn Vỹ Dạ*" đăng trên Tạp chí *Nghiên cứu và Phát triển* số 4 (81). 2010 được đông đảo bạn đọc gần xa tán thưởng. Đáp ứng yêu cầu của quý độc giả, Tòa soạn tiếp tục đăng bài "Tên thánh đích xác của Hàn Mạc Tử". Cả hai bài này đều trích từ khảo luận *Bí mật Hàn Mạc Tử* của Phanxipăng sắp in thành sách.

Di ảnh Hàn Mạc Tử

Là con chiên ngoan đạo, sinh ra và lớn lên trong một gia đình Kitô hữu toàn tòng, Hàn Mạc Tử tức Nguyễn Trọng Trí (1912-1940) đã nhiều lần thể hiện niềm tin tôn giáo của mình qua bao sáng tác bộc lộ các cung bậc tình cảm khác nhau.

Lúc thì nhẹ nhàng:

Đức tin thơm như ngọc
Thơ bay rồi thơ bay
Mau gò giai âm lại
Sớt bớt nghĩa đương say
(Điềm lạ)

Lúc thì thống thiết:

Maria! Linh hồn tôi ớn lạnh
Run như run thần tử thấy long nhan
Run như run hơi thở chạm tơ vàng
(Ave Maria)

Năm 1941, soạn bộ *Nhà văn hiện đại,*(1) nhà nghiên cứu phê bình văn học Vũ Ngọc Phan (1902-1987) nhận xét: "Sự tín ngưỡng đã giúp cho Hàn Mạc Tử rất nhiều. Có lẽ ông là người Việt Nam đầu tiên ca ngợi thánh nữ đồng trinh Marie và chúa Jésus bằng thơ trước nhất". Năm 1953, cơ sở Vinh Sơn ở Huế ấn hành chuyên luận của Võ Long Tê mang nhan đề *Hàn Mạc Tử, thi sĩ của đội quân thánh giá.* Trong giáo trình Đại học Sư phạm của nhiều soạn giả, bộ *Lịch sử văn học Việt Nam,*(2) Nguyễn Hoành Khung viết: "Với Hàn Mạc Tử, tinh thần tôn giáo đã thực sự có vị trí trong Thơ Mới". Trong sách *Con mắt thơ,*(3) Đỗ Lai Thúy nhấn mạnh: "Chính tư duy Thiên Chúa giáo đã làm cho sáng tác của Hàn Mạc Tử có một cấu trúc nội tại, không những ở cấp vi mô (từng bài thơ), mà cả ở cấp độ vĩ mô (toàn bộ tác phẩm), tạo nên một vũ trụ thống nhất hoàn chỉnh. (...) Trên bình diện cấu trúc tác phẩm, sáng tác của Hàn Mạc Tử, một cách vô thức, đã 'minh họa' cho con đường cứu rỗi Thiên Chúa giáo. (...) Tư duy tôn giáo còn là một công cụ hữu hiệu để nâng cánh cho trực giác nghệ thuật tuyệt vời của thi nhân bay cao, bay xa vào cõi siêu hình".

---

* Nhà báo, Tạp chí *Thế giới mới*.

Vì những lẽ đó, từ trước đến nay, khi chép tiểu sử Hàn Mạc Tử, nhiều người không quên tên thánh của nhà thơ. Thế nhưng, ngay chi tiết này, thiên hạ vẫn bị nhầm lẫn. Đáng tiếc là sự nhầm lẫn khởi phát bởi bạn thân lẫn gia quyến của thi nhân, nên các thế hệ tiếp nối sai theo "công nghệ dây chuyền"!

Mùa xuân năm Kỷ Hợi 1959, tại Nha Trang, soạn *Đôi nét về Hàn Mạc Tử,* Quách Tấn ghi: "Hàn Mạc Tử tên thật là Nguyễn Trọng Trí, tên thánh là **Phêrô Phanxicô**" (Những chữ in đậm trong bài là nhấn mạnh của người viết. Phanxipăng). Bài này xuất hiện trên Tạp chí *Lành mạnh* số 38 (Huế, 1/11/1959), rồi lần lượt đăng lại ở Tập san *Văn,* Bán nguyệt san *Phổ thông,* đoạn in vào một số sách như *Thơ Hàn Mạc Tử* (Sở Văn hóa-Thông tin Nghĩa Bình, 1987), *Hàn Mạc Tử thơ và đời* (Nxb Văn học, Hà Nội, 1995), *Hàn Mạc Tử hôm qua và hôm nay* (Nxb Hội Nhà văn, Hà Nội, 1995).

Một "tri âm tri kỷ" khác của Hàn là nhà thơ Chế Lan Viên. Năm 1987, thực hiện *Tuyển tập Hàn Mạc Tử* cho Nxb Văn học, Chế cũng chép tiểu sử bạn mình rằng "tên thánh là **Pierre** kế đó là **François**".

Xin ghi rõ:

1. Phêrô do phiên âm từ Πέτρος trong tiếng Hy Lạp, chuyển sang tiếng Latinh cùng tiếng Đức là Petrus, tiếng Anh là Peter, tiếng Pháp là Pierre, tiếng Nga là Пётр, tiếng Hoa là 彼得 - Bính âm phát Bide và âm Hán Việt phát Bỉ Đắc.

2. Phanxicô phiên âm từ Φραγκίσκος trong tiếng Hy Lạp với François (tiếng Pháp), Francesco (tiếng Ý), Francis (tiếng Anh, tiếng Đức, tiếng Tây Ban Nha, tiếng Bồ Đào Nha, tiếng Ba Lan, tiếng Phần Lan, tiếng Na Uy), Franciscus (tiếng Latinh), Франциск (tiếng Nga), 方濟 (tiếng Hoa - Bính âm phát Fangji và âm Hán Việt phát Phương Tế) là một.

Bia mộ Hàn ở Ghềnh Ráng, Quy Nhơn, Bình Định. Ảnh *Phanxipăng.*

Trong hồi ký *Hàn Mạc tử anh tôi,*(4) Nguyễn Bá Tín cho rằng bào huynh của ông có "tên thánh rửa tội là **Phêrô**, thánh thêm sức là **Phanxicô Xaviê**".

Bia mộ Hàn Mạc Tử nơi Ghềnh Ráng do gia đình phụng lập thì khắc: "**Phêrô Phanxicô** Nguyễn Trọng Trí". Cũng tại đây, ngay trước âm phần có cây thánh giá được khắc dòng chữ: "**François** Nguyễn Trọng Trí". Theo ông Tín từng viết trong trang 107 sách *Hàn Mạc Tử trong riêng tư,*(5) cây thánh giá này được đúc bê tông cốt thép năm 1942.(6)

Qua mấy điều vừa nêu, đã thấy bộc lộ một số mâu thuẫn.

Theo nghi thức do Giáo hội Roma / La Mã quy định, trẻ em thuộc gia đình Kitô hữu sau khi chào đời phải được cha mẹ đưa đến giáo đường

để linh mục làm bí tích thánh tẩy (rửa tội). Bé sơ sinh sẽ mang một thánh danh. Đó là tên thánh rửa tội. Lớn thêm một chút, đứa bé sẽ nhận lễ thêm sức - còn gọi phép xức dầu - với một thánh danh nữa. Đó là tên thánh thêm sức. Có trường hợp, thánh rửa tội và thánh thêm sức cùng một vị nên hai tên thánh đồng nhất. Nếu không cùng vị thánh, thì tên thánh rửa tội đặt trước, tiếp theo là tên thánh thêm sức, sau rốt là họ tên. Thông thường, người ta chỉ xưng tên thánh rửa tội kèm tên riêng, chứ không ai gọi độc tên thánh thêm sức. Như vậy, nếu Phêrô / Pierre là tên thánh rửa tội của Hàn, cớ sao trên cây thánh giá trước mồ không khắc "**Pierre** Nguyễn Trọng Trí" nhỉ?

Cần lưu ý rằng xem xét nhiều di bút, thấy đích thân Hàn Mạc Tử thường ký vắn gọn là **François** Trí.

Thánh Phanxicô / François nếu ghi tên đơn thì thường được hiểu là Phanxicô Khó Khăn hoặc Phanxicô thành Adxidio / Francis of Assisi / François d'Assise. Thế nhưng còn nhiều thánh Phanxicô khác, nên phải gọi tên kép để tiện phân biệt, như Phanxicô Xaviê / François Xavier (viết tắt FX), Phanxicô Phaolô / François de Paul, Phanxicô Salêziô / François de Sales, Phanxicô Borgia / François de Borgia, Phanxicô Caraxiolo / François Caracciolo, v.v...

Vậy thì, nếu tên thánh thêm sức của Hàn đúng như ông Tín nhớ, cớ sao bia mộ không khắc đúng và đủ "**Phêrô Phanxicô Xaviê** Nguyễn Trọng Trí" nhỉ?

Hầu làm sáng tỏ điểm này, cần truy tìm bằng chứng thật xác thực mới thuyết phục.

Nơi Hàn từng chào đời và nhận bí tích thánh tẩy là giáo xứ Tam Tòa ở Đồng Hới, tỉnh lỵ Quảng Bình. Hầu hết giáo dân cùng giáo sĩ nơi đây đã di cư vào Nam sau hiệp định Genève năm 1954, đa số sinh sống tại thành phố Đà Nẵng. Ngôi giáo đường Tam Tòa bên bờ sông Nhật Lệ sụp đổ tan tành vì máy bay của quân đội Hoa Kỳ oanh kích ngày 11/2/1965, hiện trơ tháp chuông lở loét làm chứng tích chiến tranh. Vậy hồ sơ họ đạo này nếu còn thì được bảo lưu tại giáo đường Tam Tòa ở Đà Nẵng.

Phanxipăng tra sổ rửa tội (liber baptizatorum) giai đoạn 1905-1914 của giáo xứ Tam Tòa, Đồng Hới, Quảng Bình, hiện được lưu giữ tại giáo xứ Tam Tòa, Thanh Khê, Đà Nẵng. Ảnh *Nguyễn Văn Cảnh.*

Thật vậy, giáo đường Tam Tòa hiện nằm trên đường Trần Cao Vân, thuộc phường Tam Thuận, quận Thanh Khê, thành phố Đà Nẵng, trước chánh quản bởi linh mục Phaolô Lê Đình Chiến, nay bởi linh mục Giuse Cao Văn Cường.

Hồ sơ lưu trữ của giáo đường này còn cuốn sổ rửa tội (liber baptizatorum) từ năm 1905 đến năm 1914, trong sổ còn giữ nguyên trang liên quan Hàn Mạc Tử, viết bằng tiếng Latinh:

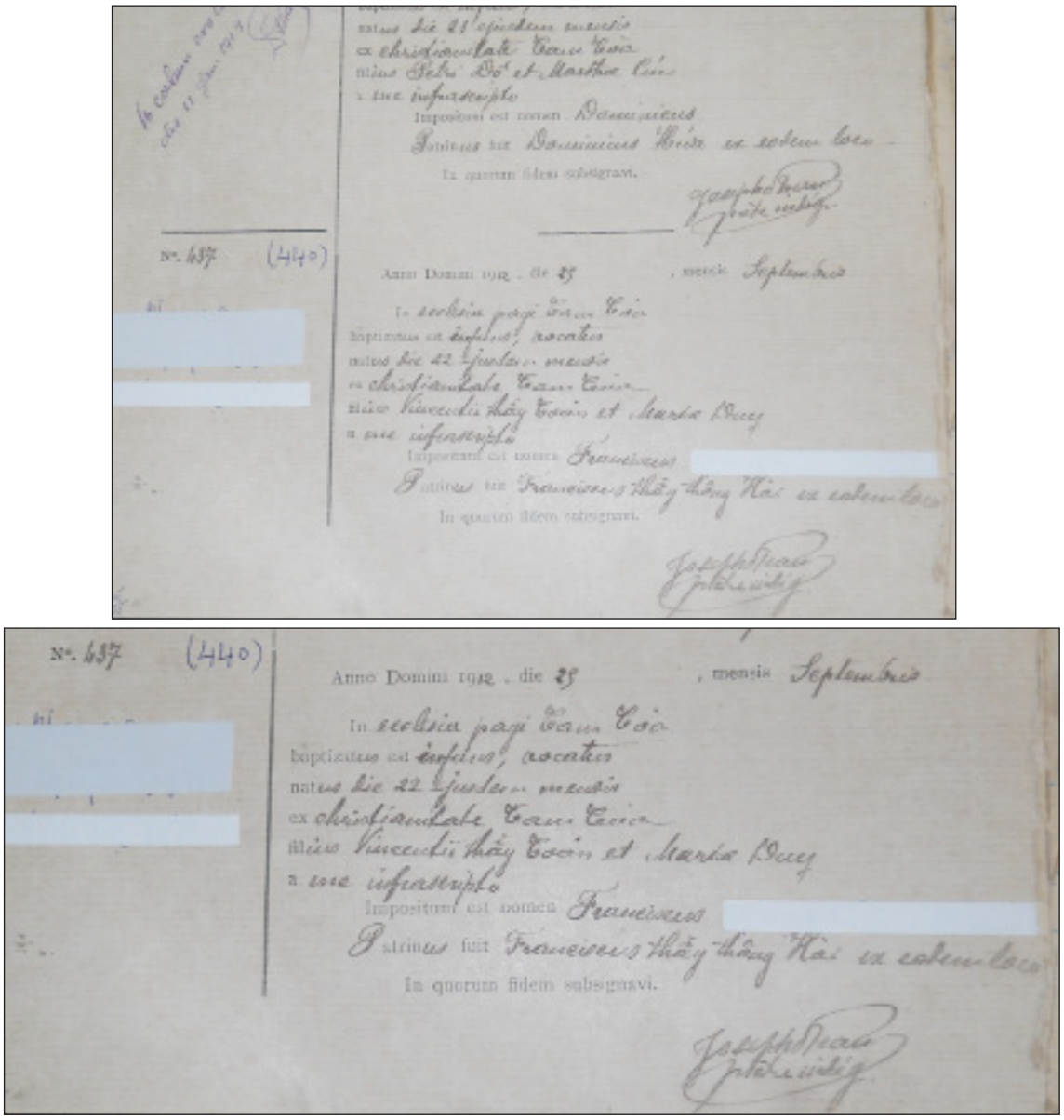

Trang ghi chép về lễ rửa tội và tên thánh của Hàn Mạc Tử trong sổ rửa tội của giáo xứ Tam Tòa, Đồng Hới, hiện được lưu giữ tại giáo xứ Tam Tòa, Thanh Khê, Đà Nẵng. Ảnh Phanxipăng.

Dịch sang Việt ngữ như sau:

Số thứ tự 437
Ngày 25 tháng 9 năm 1912
tại giáo xứ Tam Tòa một bé trai sinh ngày 22 cùng tháng như trên
tại họ đạo Tam Tòa
là con ông Vincent thầy Toản và bà Maria Duy

được chịu phép rửa tội
mang tên thánh Franciscus (tức Phan xicô / François)
Cha đỡ đầu cháu bé là Franciscus là thầy Thông Hài ở cùng giáo xứ.
Chủ tế thánh lễ là Joseph Trần, linh mục phó xứ.

Không còn nghi ngờ gì nữa, tên thánh rửa tội của Nguyễn Trọng Trí chẳng phải Phêrô / Pierre, mà chính xác là **Phanxicô / François**.

Kể ra, việc nhầm lẫn tên thánh của người khác cũng như của bản thân mình lại là "chuyện thường ngày ở... đạo". Bởi vô số lý do, cha mẹ nhớ sai tên thánh rửa tội của con, thế là đứa con đó về sau cứ theo song thân mà khai trong bao giấy tờ dính dáng đến tôn giáo. Không chỉ tín đồ bình thường, ngay cả hàng ngũ giáo sĩ cũng có vị sai lệch tên thánh. Linh mục Ngô Phục hiện quản xứ Mỹ Hòa ở phường Bình Trưng Đông, quận 2, TP Hồ Chí Minh, là ví dụ. Đi tu từ thuở 12 tuổi, hết tiểu chủng viện đến đại chủng viện, Ngô Phục ghi tên thánh rửa tội của mình là Phêrô. Mãi đến năm 1973, chuẩn bị thụ phong linh mục, ông về giáo xứ Phú Hậu ở Huế tra sổ bộ thì mới hay rằng tên thánh rửa tội của bản thân là Phanxicô Xaviê, lúc ấy mới chỉnh sửa.

Trở lại vấn đề thánh danh của Hàn Mạc Tử: đã xác định chắc chắn tên thánh rửa tội là Phanxicô, vậy tên thánh thêm sức là gì?

Sổ thêm sức (liber confirmatorum) của giáo xứ Tam Tòa - Đồng Hới, hiện lưu ở giáo xứ Tam Tòa - Đà Nẵng, cuốn số 1 ghi chép từ ngày 22/4/1912 đến ngày 25/4/1928 hoàn toàn không có tên Nguyễn Trọng Trí lẫn Nguyễn Thị Như Lễ. Sổ lại bỏ trống hai ô, số thứ tự 444 và 446, năm 1920. Phải chăng sổ bị sót tên hai chị em?

Tại tỉnh Bình Định, nhà thờ chánh tòa Quy Nhơn còn bảo lưu hồ sơ họ đạo của địa phương vào những thập niên 1930 và 1940. Đó là sổ ghi chép giản yếu về các gia đình Kitô hữu, trong đó có hộ Maria Duy và hộ Anna Nghĩa. Phần liên quan Hàn Mạc Tử như sau:

Ph. Xavier Trí. Sinh năm 1912. Rửa tội năm 1912. Thêm sức năm 1933. Mất năm 1940. Chết tại nhà thương phung Quy Hòa.

Ph. Xavier là Phanxicô Xaviê / François Xavier. Dựa vào hồ sơ trên, Phạm Xuân Tuyển vội khẳng định trên Tạp chí *Văn nghệ Bình Thuận* số 83[7] thế này: "Nên gọi cho đúng tên thánh rửa tội **Phanxicô** và thánh thêm sức **Phanxicô Xaviê** đối với tín hữu Công giáo Nguyễn Trọng Trí tức nhà thơ Hàn Mạc Tử".

Như tôi đã trình bày, tên thánh rửa tội của Hàn là Phanxicô đã được xác minh. Giả thiết tên thánh thêm sức là Phanxicô Xaviê thì trong sổ gia đình chỉ ghi "Phanxicô Trí" hoặc "Phanxicô Xaviê Trí". Song lấy gì đảm bảo?

Linh mục Phêrô Trần Văn Quý, chánh xứ Phường Đúc, thành phố Huế, nói với tôi:

- Với liber status animarum,[8] cứ xem cách ghi chép, quả thật chưa thể khẳng định chính xác điều gì. Tạm tin rằng Hàn Mạc Tử nhận bí tích thêm

sức năm 1933, và cũng có thể tên thánh thêm sức là Phanxicô Xaviê. Nhưng, đúng như anh Phanxipăng nhận xét, muốn biết chắc chắn tên thánh thêm sức của Hàn Mạc Tử, phải rà soát lại liber confirmatorum (sổ thêm sức), chứ chẳng còn cách nào hơn.

Theo tôi biết, sổ thêm sức các tín đồ Kitô giáo ở địa phận Quy Nhơn thập niên 1930 đã thất tán. Chưa phát hiện chứng cứ khả tín kia thì thánh danh thêm sức của Hàn thi sĩ vẫn còn là... bí mật!

Phanxipăng

CHÚ THÍCH

(1) Bộ sách *Nhà văn hiện đại* của Vũ Ngọc Phan được Nxb Thăng Long ở Hà Nội ấn hành lần đầu từ năm 1942 đến năm 1945, gồm 4 tập (tập 4 chia thành 2 quyển), cả thảy dày 1.500 trang, với 79 tác gia văn học Việt Nam đầu thế kỷ XX tới năm 1942.

(2) Tập V, phần 1, Nxb Giáo dục in lại lần 5, Hà Nội, 1978, trang 104.

(3) Nxb Lao động, Hà Nội, 1994, trang 154-158.

(4) Nxb Tin, Paris, 1990 - Nxb TP HCM, 1991.

(5) Nxb Hội Nhà văn, Hà Nội, 1994.

(6) Qua bài "Âm phần Hàn Mạc Tử nơi Ghềnh Ráng: thật hay giả?" đăng trên Tạp chí *Thế giới mới* số 760 (12/11/2007) và số 761 (19/11/2007), Phanxipăng đã chứng minh rằng cây thánh giá này chẳng phải đúc năm 1942 mà được tạo tác ngày thứ tư 23/10/1957.

(7) Phát hành vào tháng 3/2000, trang 18.

(8) Liber status animarum: Hồ sơ gia đình Kitô giáo, nghĩa đen theo tiếng Latinh là sổ ghi tình trạng các linh hồn.

TÓM TẮT

Tên thánh của nhà thơ Hàn Mạc Tử tức Nguyễn Trọng Trí (1912-1940) bấy lâu nay bị nhầm lẫn bởi gia quyến lẫn bạn thân. Bia mộ ở Ghềnh Ráng, Quy Nhơn, Bình Định, cùng các tài liệu do Quách Tấn và Chế Lan Viên biên soạn đều cho rằng tên thánh của Hàn là Phêrô Phanxicô / Pierre François. Nguyễn Bá Tín ghi nhận bào huynh mình có tên thánh rửa tội là Phêrô, tên thánh thêm sức là Phanxicô Xaviê.

Cần lưu ý, thuở sinh tiền, Hàn thường ký François Trí như chữ khắc trên cây thánh giá bằng bê tông cốt thép đang dựng trước nấm mộ Hàn ở Ghềnh Ráng.

Để xác định chính xác tên thánh của Hàn, cần tra cứu sổ rửa tội của nhà thờ Tam Tòa ở Đồng Hới, Quảng Bình, lập vào niên điểm 1912. Sổ ấy đang được bảo lưu tại nhà thờ Tam Tòa ở Thanh Khê, Đà Nẵng, ghi rõ: tên thánh rửa tội của Nguyễn Trọng Trí là Phanxicô / François. Tên thánh thêm sức của Hàn thì đến nay vẫn chưa tường minh.

ABSTRACT

FACTUAL CHRISTIAN NAME OF POET HÀN MẠC TỬ

Christian name of poet Hàn Mạc Tử, namely Nguyễn Trọng Trí (1912-1940) has been mistaken by his family and friends for so long. His gravestone in Ghềnh Ráng, Quy Nhơn, Bình Định, and other documents compiled by Chế Lan Viên and Quách Tấn showed that Hàn's Christian name is Phêrô Phanxicô / Pierre François. Nguyễn Bá Tín, his younger brother, confirms that his brother' baptismal name is Phêrô (Peter / Pierre), and confirmation name is Phanxicô Xaviê (François Xavier).

It should be noted that when still alive, Hàn often signed under François Trí, which is the same as inscriptions on the reinforced concrete cross placed in front of Hàn Mạc Tử's grave in Ghềnh Ráng.

To determine the Hàn's Christian name exactly, it is needed to look up the baptismal records (made in 1912) of Tam Tòa church in Đồng Hới, Quảng Bình. That book, which is now kept at Tam Tòa church in Thanh Khê, Đà Nẵng notes that the baptismal name of Nguyễn Trọng Trí is Franciscus (Francis / François / Phanxicô), but Hàn's confirmation name is still unobvious.